

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК:339.9.012

І. Г. Снітківкер,
аспірант кафедри міжнародної економіки і світових фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

КЛАСТЕРІЗАЦІЯ ЦЕНТРІВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОГОСПОДАРЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається вплив кластерної структури ТНК на міжнародну торгівлю. За допомогою кластерного аналізу розраховано деревовидну дендограму кластеризації країн за розвитком транснаціоналізації. Обґрунтовано зв'язки класифікаційної приналежності до досліджуваних країн до кластерних утворень.

The article deals with the influence of cluster structure transnational corporations in international trade. With cluster analysis calculated tree clustering of the development of transnationalization. Grounded classification ties belonging to the countries surveyed to cluster formations.

Ключові слова: кластери, структури, ТНК, міжнародна, торгівля, розвиток, транснаціоналізація, класифікація.

Keywords: clusters, structure, multinationals, international trade, development, transnationalization, classification.

Вступ. Основними ознаками сучасної світової економіки є транснаціоналізація, інтеграція і глобалізація господарської діяльності. ТНК - це нова потужна сила у світовій економіці. Їх діяльність все більше перетворює світове господарство в єдиний ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили і знань. Світ стає єдиним ринком для десятків тисяч батьківських компаній і сотень тисяч їх філій. Разом з тим, статистика показує, що не тільки національні, але і транснаціональні компанії в своїй зовнішньоекономічній діяльності в першу чергу тяжіють до сусідніх країн. Ця форма співпраці є першоосновою для міжнародної економічної інтеграції, тобто процесу зрощування економік сусідніх країн в єдиний господарський комплекс на основі глибоких, стійких економічних і політичних зв'язків.

В ситуації, коли обсяги виробництва основної продукції іноземних філій ТНК становлять близько 11% світового ВВП, а обсяги продажів іноземних філій ТНК порівнянні з 58% світового ВВП, особливе значення для розвитку світогосподарської системи набуває сфера позиціонування транснаціональних корпорацій [1]. Різноманіття джерел формування та форм функціонування міжнародної торгівлі ТНК (поряд з глобальними корпоративними стратегіями) забезпечили, проникнення капіталу, транснаціональних корпорацій в найбільш важливі сфери і галузі світової економіки, сприяли встановленню взаємозв'язків і взаємозалежності в глобальному економічному просторі. Особливості сучасної світової структури впливу ТНК дозволяють розглядати останні як один з провідних чинників, що визначають конкурентоспроможність країн їх походження. Значний внесок в розробку названих проблем внесли Лук'яненко Д., Макогон Ю., Сазонець І., Філіпенко А., Ханін І.

Постановка задачі. Проте в сучасній науковій літературі недостатньо чітко акцентується увага на важливості і значимості кластерів транснаціональних корпорацій для економічного розвитку країн, а деякі важливі аспекти їх діяльності і зовсім не відображені. Дана робота покликана заповнити склався «пробіл» у літературі і дати більш повне, всебічне висвітлення впливу кластерної структури ТНК на міжнародну торгівлю.

Результати дослідження. Діяльність транснаціональних корпорацій тісно пов'язана з процесами лібералізації виробничих, торговельних і фінансових відносин. Відкриваючи закордонні філії, корпорації закономерно сприяють зближенню національних економік, формування регіонального господарського комплексу зі структурою і пропорціями, оберненими на потреби регіону в цілому. Завдяки зазначеним вище і багатьом іншим обставинам транснаціональні корпорації придбали все більш зростаючий вплив на міждержавні відносини. Торгівля між філіями займає значне місце у діяльності транснаціональних корпорацій, і тому вони активно виступають за ліквідацію митних бар'єрів, за вільне переміщення товарів і послуг, за введення єдиної транспортної та інформаційної політики в угрупованні, за введення єдиної валюти. Аналіз наукових та аналітичних джерел підкреслює, що транснаціональні корпорації відіграють важливу роль не тільки в економіці країни базування, а й активно впливають на політичну, соціальну, наукову, сфери інших країн, та регіонів, всього світу. Сьогодні немає жодного скільки-небудь значного процесу в світовій економіці і політиці, який відбувався б без їх активної участі. ТНК перетворилися на всюдисущу силу, яка формує сучасний і майбутній вигляд світу [2]. Для оцінки та класифікації країн світової економіки за рівнем активності в сфері міжнародної торгівлі та транснаціоналізації найдоцільнішим є використання методик кластерного підходу.

Транснаціональні корпорації, як і транснаціональні банки, перетворилися поряд з національними державами в реальних суб'єктів економічних відносин і реально впливають на стрімкі зміни в світовому господарстві, тому на нашу думку відображення таких складових як: отримані прямі іноземні інвестиції, внутрішні витрати на науково-дослідні дослідно-конструкторські розробки у відсотках від внутрішнього валового продукту та інші представлені на таблиці 1. показники більш точно висвітлюють внутрішні процеси транснаціоналізації на сучасному етапі розвитку світової економіки. Таким чином для проведення кластерного аналізу країн світової економіки, що є активними гравцями на міжнародних ринках було відібрано такі показники, що характеризують об'єкти дослідження більш повно і точно описуючи їх найважливіші властивості [3].

Так об'єктами дослідження стали тридцять п'ять країн. Характеристиками за якими вони порівнюватимуться стали наступні: розподіл країн світової економіки за показниками зовнішньоторговельного обороту; градація країн по балансу поточних операцій за даними Міжнародного валютного фонду (млн. \$ США); Отримані прямі іноземні інвестиції (ПІІ) (млн. \$ США); внутрішні витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) у % від Валового внутрішнього продукту (ВВП); валове нагромадження основного капіталу(у % від ВВП); сальдо торгового балансу(млрд. \$ США); науковці на тисячу зайнятих, в еквіваленті повної зайнятості; чистий експорт послуг Млрд. \$ США); кількість патентів за рік (див.табл.1) [4,5]. За допомогою пакету програми «Statistics7» було скомбіновано вхідні данні для рішення задачі кластерного аналізу, яка полягає в класифікаційній розбивці, що задовольняє критерію оптимальності.

Таблиця 1.
Показники транснаціоналізації деяких країн світової економіки [13,14,15]

Країна	Отримані ПІІ (млн. \$ США)	Внутрішні витрати на НДДКР у % від ВВП	Валове нагромадження основного капіталу(у % від ВВП)	Сальдо торгового балансу(Млрд. \$ США)	Науковці на тисячу зайнятих, в еквіваленті повної зайнятості	Чистий експорт послуг Млрд. \$ США)	Кількість патентів
Австралія	312,27	2,06	29,4	-4,7	3,4	-0,5	352
Австрія	126,89	2,67	21,8	-2,6	8,3	15,5	418
Бельгія	748,11	1,92	22,6	6,5	8,2	5,2	425

Бразилія	328,45	1,13	18,7	24,7	2	-13,2	65
Британія	1,347,6	1,88	13,45	-176,6	8,3	84,6	1666
Гонконг	1,184,4	1,23	21,4	-123,4	1,4	22,4	231
Данія	146,63	2,72	20,9	5	10,6	8,3	328
Індія	76,226	0,88	34,5	-133,9	7,9	38,5	192
Ірландія	187,18	1,43	24,2	42,8	4,5	-5,8	78
Іспанія	537,45	1,35	28,8	-139,5	12,9	32,4	236
Італія	364,83	1,18	20,9	-13,6	6,4	-7,3	769
Канада	520,73	1,84	22,7	47,4	3,8	-17,0	719
Китай	327,08	1,44	41,1	298,1	0,6	-9,6	587
Півн. Корея	65,54	3,21	11,6	-13,3	2,3	-18,5	2264
Малайзія	76,748	1,12	17,3	11,4	1,5	-12,3	13
Німеччина	629,71	2,53	19	261,9	1,1	-37,4	6283
Норвегія	93,688	1,88	20,8	83,1	10	1,6	124
ПАР	93,474	0,95	23,2	-14,2	1,3	-3,2	31
Півд. Корея	119,63	0,54	29,3	-21,2	2,3	-8,5	14
Польща	142,11	1,2	22,1	-38,6	3,9	3,5	21
Португалія	114,19	1,51	12,4	-34,2	3,9	8,2	11
Росія	324,06	1,03	21,5	200,9	6,4	-19,4	66
Сінгапур	249,66	1,65	12,4	-25,5	5,1	-7,6	43
США	2,093,0	2,77	17,9	-864,9	2,1	120,3	15883
Таїланд	85,749	0,54	12,4	-54,5	3,6	-5,6	45
Туреччина	145,55	0,72	19,9	-70	1,3	14,8	24
Угорщина	97,397	0,97	20,9	-0,6	1,9	1,4	46
Фінляндія	85,237	3,49	20,6	4,7	16,1	0,9	321
Франція	1,026,0	2,02	21,9	-100,6	3,3	19,5	2462
Чилі	105,55	0,67	11,3	10,9	0,3	-0,7	6
Швейцарія	278,15	2,90	32,3	17,2	12,3	38,3	899
Швеція	254,45	3,75	19,5	16,5	10,6	14,6	846
Японія	132,85	3,44	23,1	18,9	12,4	-21,8	14665

Згідно наукового завдання в якості цільової функції було вибрано правило «Single Linkage» (одиначного зв'язку). Згідно якому на першому кроці об'єднуються два найбільш близьких об'єкта, тобто, що мають максимальну міру подібності. Результати кластерного аналізу країн за розвитком транснаціоналізації зведені до рис.1.

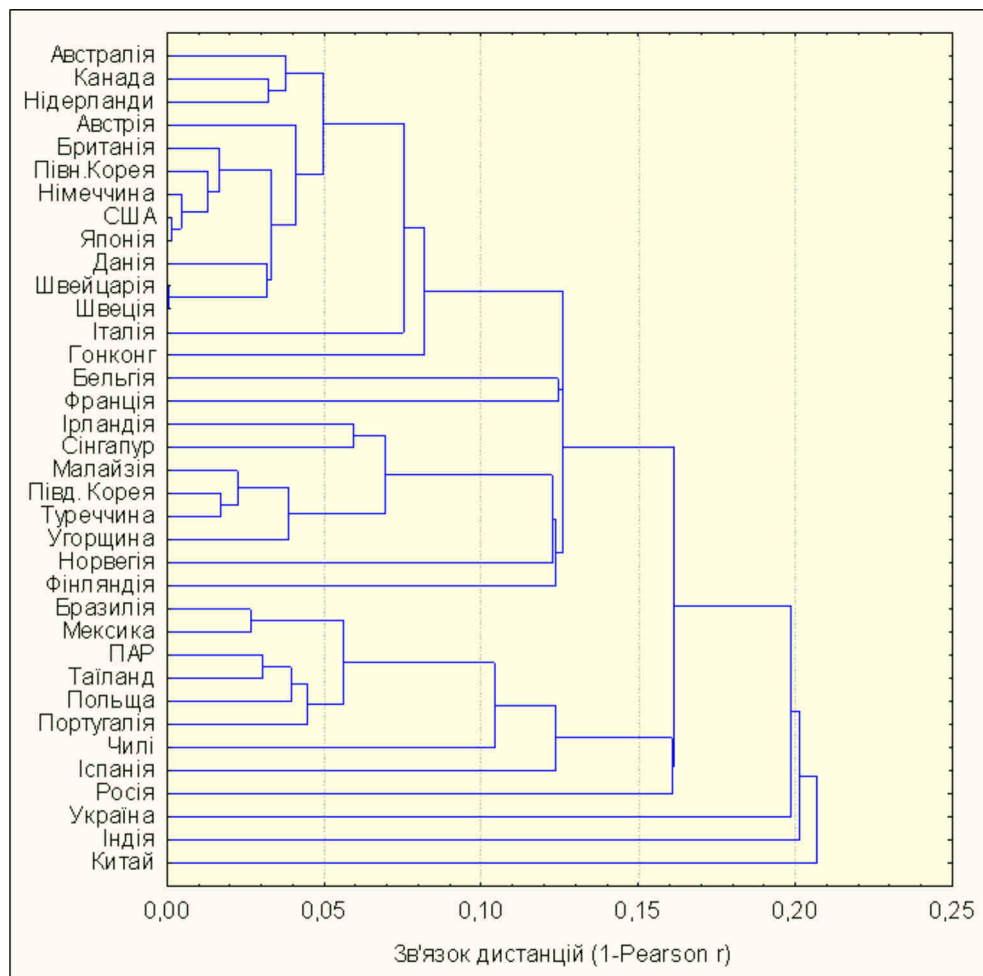

Рис. 1. Деревовидна дендограма кластеризації країн за розвитком транснаціоналізації [Власні дослідження]

Таким чином, за допомогою цього методу отримали ієрархічну структуру кластерів країн за зазначеними характеристиками, що дозволяє виділити однорідні утворення «кластери». Як видно з рисунку 1, на дистанційному рівні від 0,05 до 0,10, можна виділити три кластерних утворення. В кластер №1 згруппувались 12 країн, що безперечно мають досить великі сегменти в міжнародній торгівлі, це наступні країни: Австралія; Канада; Нідерланди; Австрія; Британія;

Північна Корея; Німеччина; США; Японія; Данія; Швейцарія; Швеція. На першому плані для першого кластеру є передусім велика кількість патентів, та значні внутрішні витрати на НДДКР у % від ВВП, що говорить про інноваційну направленість цього кластеру [6].

В кластер №2 згрупувались Ірландія; Сінгапур; Малазія; Південна Корея; Туреччина; Угорщина. До компонентів, що поєднують ці країни у кластер можна віднести сприятливий інвестиційний клімат, висококонкурентне середовище, провідні місця в рейтингах економічної свободи, високоосвічене і дисципліноване населення, імпорту продовольства та енергії, дефіцит фахівців. Загалом значення показників другого кластеру промислово орієнтованих країн.

В кластер №3 згрупувались Бразилія; Мексика; Південна Африканська Республіка; Таїланд; Польща; Португалія. До компонентів, що поєднують ці країни у кластер можна віднести завдяки високому рівню розвитку сільського господарства, добувної та виробничої промисловості, а також великій кількості працездатного населення, головні експортні вироби, що включають технічні засоби, транспортні засоби, продовольчі товари, та сировину. Вище зазначене вказує на сировинно-продовольчу орієнтованість даного кластеру країн [7,8].

Виділені за допомогою класифікаційного аналізу категорії країн безперечно мають значний вплив на світову торгівлю, проте процедура кластеризації залишила не ідентифікованими тринадцять країн, що своїми характеристиками не підпадають під середні класифікаційні обмеження. Проте їх вплив на формування та розвиток як регіональної так і світової торгівлі є також значним [9]. Проте за своїми характеристиками вони відрізняються від країн, що піддаються класифікації. В таких умовах на нашу думку для повної класифікаційної приналежності цих країн у світовій торгівлі, доцільно, варто та доречно апроксимувати, тобто спростити класифікаційний ряд за такими категоріями, що найбільш точно та повно відтворюють приналежність до вище зазначених кластерів [10,11]. На нашу думку такими характеристиками є наступні: отримані прямі іноземні інвестиції; середня кількість патентів та зовнішньоторговельний оборот. За цими показниками було вибрано країни, що з займають центральні місця в кластері (за кожним кластером). Результати запропонованої вибірки зображено на рисунку 2.

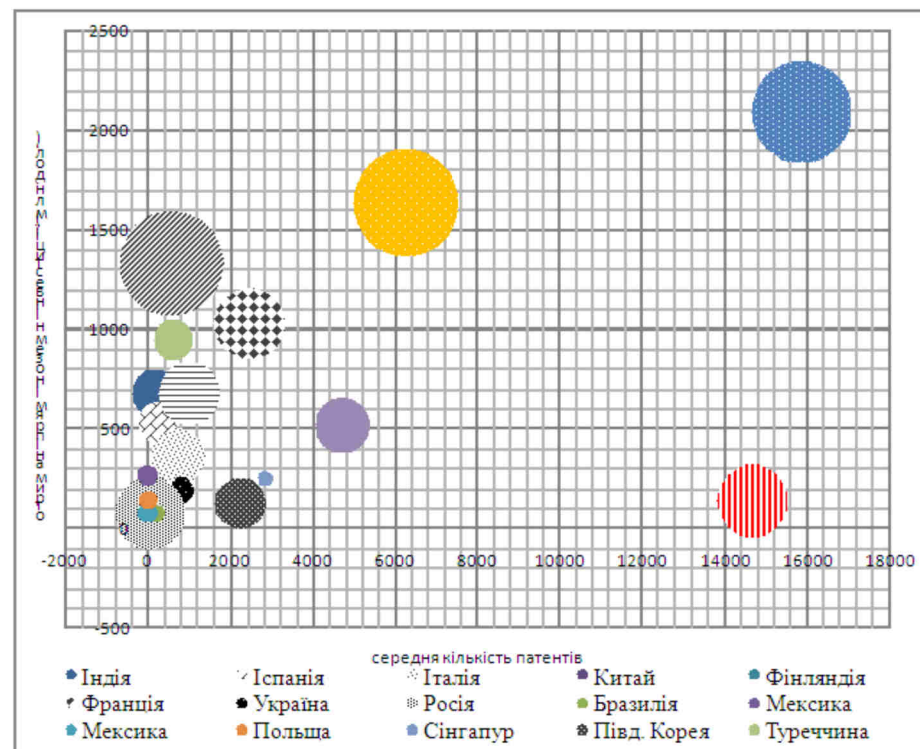

Рис. 2. Бульбашкова діаграма зв'язку класифікаційної приналежності до досліджуваних країн до кластерних утворень [Власні дослідження]

Як видно з бульбашкової діаграми зв'язку класифікаційної приналежності до досліджуваних країн до кластерних утворень з вище згаданих країн, що не увійшли до кластерів прогалини у класифікаційній схемі майже заповнено. Такі країни як Індія, Росія, Україна нажалі як можна побачити з діаграми мають безпосередньо вписуються в третій кластер хоча за такими характеристиками як середня кількість патентів та отриманими прямими інвестиціями вирізняється проміж останніх країн цього кластеру [12].

Висновки. Визначення кластерів міжнародної торгівлі безумовно надає переконливі результати, що характеризуються високою достовірністю та науковою новизною. Так згідно результатам проведеного дослідження для національної економіки України характерним є приналежність до третього кластеру, що вказує на сировинно-продовольчу орієнтованість. До компонентів, що поєднують ці країни з Українською економікою можна віднести завдяки високому рівню розвитку сільського господарства, добувної та виробничої промисловості, а також великій кількості працездатного населення, головні експортні вироби, що включають технічні засоби, продовольчі товари, та сировину [13]. В таких умовах головними конкурентами для національної економіки є країни, що складаються у кластер №3. Конфігурації галузевих пропорцій в цих країнах досить схожі з національною економікою, тому вироблення сучасної зовнішньоторговельної політики з огляду на вище зазначені результати мають стратегічний інтерес на всіх щаблях економічної ієрархії. Проте як показали дослідження міжкластерних дистанцій, національна економіка має достатній потенціал розвитку для переходу до кластеру промислово орієнтованих країн. Тому формування механізмів, що вплинуть на сприятливий інвестиційний клімат, висококонкурентне середовище, що в свою чергу дасть змогу перейти до інноваційно орієнтованих країн має значний інтерес для наступних досліджень.

Література

- Ковалевська К. А. Сучасні форми інтегрованих підприємств в умовах глобалізації / К. А. Ковалевська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5(95). – С. 145.
- Лещенко М.М. Холдинги в міжнародних злиттях та поглинаннях / І. Л. Сазонь, М. М. Лещенко // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. – Кіровоград, 2011. – № 19. – С. 32–38.
- Лук'яненко Д.Г. Стратегії глобального управління / Д.Г. Лук'яненко, Т.В. Кальченко // Міжнародна економічна політика. – 2009. – № 8–9. – С. 5–43.
- Македон В.В. Стратегії формування інтегрованих структур міжнародних корпорацій у результаті злиття і поглинання [Електронний ресурс] / В.В. Македон – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vamsu
- Макогон Ю.В. Трансформація світового ринку капіталу в умовах транснаціоналізації: монографія / Ю.В. Макогон, Т.В. Орехова, К.В. Лисенко, М.І. Голубов. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 248с.
- Орехова Т.В. Транснаціоналізація економічних систем в умовах глобалізації: монографія / Т.В. Орехова. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 394 с.
- Рогач О. І. ТНК і економічне зростання країн, що розвиваються: монографія / О.І. Рогач. – К.: ВІ «Київський університет», 1994. – 150 с.
- Сазонь І. Л. Посилення ролі ТНК: позитивні і негативні наслідки / І. Л. Сазонь // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми, 2009. – Вип. 24. – С. 122–127.
- Сазонь І.Л. Сутність та основні концепції діяльності ТНК в умовах глобалізації: монографія/ І.Л. Сазонь, Ю.М. Варич. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 275 с.
- Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К.: Знання, 2007. – 670 с.
- Ханін І.Г. Теорія транснаціоналізації світової економіки: підручник / І.Г. Ханін, І.Л. Сазонь. – Донецьк: Юго-Восток, 2011. – 280 с.
- Trade and Development Report 2009, UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/trd2009_en.
- World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy, UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf
- World Investment Report 2011: Non-equity modes of international production and development UNCTAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>

Стаття надійшла до редакції 15.11.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"